ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 7, številka 1-2, junij 2003 · ISSN 1408-2969

RECENZIJA

Toma Strle

Recenzija: David Braddon-Mitchell & Frank Jackson: Philosophy of Mind and Cognition

Citiranje: Toma Strle, »Recenzija: David Braddon-Mitchell & Frank Jackson: Philosophy of Mind and Cognition«, *Analiza: časopis za kritično misel* 7, št. 1-2 (2003): 159–163.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

David Braddon-Mitchell & Frank Jackson

recenziral Toma Strle

PHILOSOPHY OF MIND AND COGNITION

Blackwell Publishers, Cambridge, Massachusetts, 1996

David Braddon-Mitchell in Frank Jackson sta filozofa, ki se predvsem ukvarjata s filozofijo duha. Braddon poučuje na univerzi v Sidneyu in se poleg filozofije duha ukvarja še z metafiziko, metaetiko, epistemologijo, filozofijo znanosti in filozofijo biologije, Jackson pa deluje na nacionalni avstralski univerzi in se ukvarja še z epistemologijo, logiko, metafiziko in metaetiko.

Predstavitev različnih pogledov na problem duh-telo avtorjema nudi oporo za objektivni zagovor zdravorazumskega funkcionalizma (ZRF), ki ga pisca zagovarjata. Po vpeljavi ZRF so predstavljene različne teme, skozi katere korak za korakom funkcionalizem soočata z drugimi pogledi, ga pretresata in poskušata zavreči različne ugovore. Nakazati želita, kaj so tiste pozitivne lastnosti ZRF, ki ga postavljajo za najbolj perspektivno stališče ali vsaj izhodišče za nadaljnji filozofski razgovor v okviru tematike filozofije duha.

Funkcionalisti opredeljujejo mentalna stanja kot notranje vzroke obnašanja, ki so tipsko individualizirani glede na določene vzročne vloge, ki jih igrajo znotraj kognitivne ekonomije organizma. Mentalna stanja so notranja stanja, ki so določena glede na učinke, ki jih imajo na svet (preko povzročanja obnašanja), drug na drugega in učinke, ki jih ima nanje svet. Za vsako mentalno stanje mora funkcionalist določiti vhodne podatke, izhodne podatke in podatke notranje interakcije. ZRF podatke določa na podlagi zdravega razuma: poškodba telesa ponavadi povzroči bolečino, želja po nečem ponavadi povzroči obnašanje, ki privede človeka do želene stvari, prepričanje v stavek *če p, potem q* in v stavek *p* ponavadi pripelje v prepričanje, da *q*.

Prvi del knjige preko kritike različnih dualističnih stališč (dualizem substanc, dualizem lastnosti, epifenomenalizem, interakcionizem, paralelizem) in kritike analitičnega behaviorizma preide na uvedbo funkcionalizma. Predstavljen je tudi pojem supervenience in teorija možnih svetov, ki jo avtorja razvijeta kot orodje, po katerem posežeta, kadar se jima zdi primerno. Nadalje je uvedena teorija ZRF in teza večnačinovne realizacije [*multiple realizability*], upoštevanje katere naj bi bilo po besedah avtorjev pomembno za vse teorije duha, saj:

1. ne vemo, kaj realizira mentalna stanja;
2. si lahko zamislimo nam zelo različna bitja, katerim pa bi vseeno lahko pripisali mentalna stanja;
3. nam različnost človeških možganov ne sme biti ovira;
4. moramo dopustiti možnost, da del možganov prevzame sebi ne prvotno vlogo;
5. nam ta teza dovoljuje, da možgane nadomestimo z umetnimi tvorbami, ki ne izključujejo mentalnih stanj.

Naslednji del ima šest poglavij in se večinoma ukvarja z ugovori in tekmeci ZRF. Mnoge tekmece ZRF je navdihnila teorija reference oziroma, kako izrazi določajo stvari v svetu. Razne variacije empiričnega funkcionalizma avtorja zavržeta. Poglavje se ukvarja tudi s filozofijo jezika, ki je pomembna podlaga nadaljnji diskusiji v delu.

Za soočenjem ZRF z drugimi variantami funkcionalizma sledi identitetna teorija (IDT). Slednja je skoraj vedno predstavljena pred funkcionalizmom, avtorja pa jo obravnavata za njim, saj zagovarjata stališče, da funkcionalizem ne nadomešča IDT, ampak mu je ta v podporo in krepi njegova izhodišča. Za IDT so vsa mentalna stanja (želje, prepričanja ...) možganska stanja. Sprejemljivost tega stališča temelji na ugotovitvi, da imajo samo živa bitja z dovolj kompleksno možgansko strukturo mentalna stanja podobna človekovim. Poznamo dva tipa IDT: tipsko IDT [*type-type IDT*] in IDT primerkov [*token-token IDT*]. Ne zanima nas toliko pravilnost IDT primerkov, pač pa se nam postavlja vprašanje, ali o identiteti lahko rečemo več. V nasprotju z mnogimi filozofi duha, ki se v okviru identitete duh-telo postavljajo na stran IDT primerkov, pa je avtorja zagovarjata stališče, da funkcionalistični pogled na mentalno vodi v močnejšo verzijo – tipsko IDT. Na ugovor večnačinovne realizacije odgovarjata, da nam v okviru funkcionalizma ni treba opustiti IDT tipov, pač pa se moramo omejiti, bodisi časovno bodisi tako, da zožamo območje tipov; v človeku igra vlogo bolečine proženje C-vlaken, v delfinih pa D-vlaken. Če omejimo identiteto, dobimo: človeška bolečina = proženje C-vlaken, bolečina delfinov = proženje D-vlaken.

Različni miselni eksperimenti – *kitajski možgani*, *kitajska soba*, ugovor *Blockhead* in znani primer *znanstvenice Marije* – nas privedejo do kritike in ugovorov funkcionalizma, ki so jih razvili različni filozofi. *Kitajski možgani* so primer, kjer imamo nam funkcionalno enako bitje, pa mu kljub temu intuitivno ne moremo pripisati mentalnih stanj, podobnih našim. Avtorja zagovarjata stališče o napačnosti intuicije, ki nas zavaja v zmoto, saj intuitivno ne pripisujemo mentalnih stanj fizično nam nepodobnim *kitajskim možganom*. Miselni eksperiment *kitajske sobe* načenja problem, ali lahko cel sistem *kitajske sobe* razume kitajščino ali ne. Odgovor je negativen, saj sistem ne pozna semantike jezika. Sledi miselni eksperiment *Blockhead*. Lahko si zamislimo Janezovega dvojnika (Blockheada), ki ima v glavi vstavljen čip, na katerem je zapisano drevo celotnega življenja, ki vsebuje vse možne inpute in outpute. Argument proti funkcionaliz-

mu se glasi: a) Janez in Blockhead bi se obnašala popolnoma enako v vseh možnih situacijah. b) Blockhead ni lutka, manipulirana od zunaj. c) Blockhead nima nobenega mentalnega življenja, torej je funkcionalizem napačen. Postavlja se nam vprašanje, zakaj Blockhead ni mislec. Odgovor, ki ga ponujata avtorja, pravi, da je pravilna vzročna povezava časovno ločenih misli ključna za inteligentnost. Pomembnost tega, kar se dogaja v notranjosti, nikakor ne izpodbija ZRF, ampak lahko služi kot ugovor na input-output funkcionalizem.

Naslednje poglavje se posveti dvema "težkima" problemoma filozofije duha – izziva *takšnosti* [*qualia*] in zavesti. Poglavje se začne z argumentom *obrnjenega barvnega spektra*. Na slednjega sta podana dva odgovora. Prvi odgovor zavrača obstoj dveh osebkov, ki bi barve dojemala nasprotno, pa bi bila vseeno funkcionalno enaka. Druga možnost zagovarja naslednje stališče: ko bi pogledali v nevrofiziološko strukturo možganov teh dveh posameznikov, bi ugotovili, da so njuna stanja sicer funkcionalno podobna, da pa so stanja, ki realizirajo te podobne vloge, sistematično obrnjena. Ta dva odgovora dokazujeta, da argument *obrnjenega barvnega spektra* ni dober dokaz za trditev, da so fenomenalna stanja izvržena iz fizikalističnega pogleda na svet.

Avtorja navedeta nekaj znanih odgovorov na ugovor *argumenta iz znanja*, vendar se ne zadovoljita z nobenim od njih. Zavzemata stališče, da mora biti z argumentom o *takšnostih* nekaj narobe oziroma da nek odgovor mora obstajati. Slednje stališče je privedlo nekatere filozofe do ugotovitve, da je celoten problem zastavljen napačno in da zato potrebujemo nov začetek. Sam menim, da je treba najprej podvomiti v predpostavko, da nevroznanstvenica Marija pozna vsa fizikalna dejstva o videnju rdečega. Intuicija nas lahko vodi v prepričanje, da Marija ob pogledu na barvo spozna nekaj, kar se izmika fizičnemu. Po drugi strani pa nas lahko intuicija napelje na misel, da Marijino novo znanje le dopolnjuje fizikalistično sliko sveta. Postavi se vprašanje, ali lahko zares vemo, kako je biti človek, ki gleda rdečo barvo, če tega nikoli nismo izkusili. Zakaj naj bi bila neka izkušnja ali nov občutek nekaj nefizičnega? Avtorjema se zdi težava odgovora, ki izpostavlja *znanje, kako,* ta, da poleg nove sposobnosti pridobimo tudi *znanje, da*, tega pa naj bi vsega že imeli. Toda ali ni s pridobivanjem znanja tako, da vsaj dela *znanja, da* ne moremo pridobiti na pravi način, preden neke stvari ne izkusimo? *Znanje, da* včasih supervenira nad *znanjem, kako*. Ne vidim smiselnega razloga, zakaj bi bila potrebna neka nefizična substanca za upravičitev fenomenalnih stanj. Avtorja skleneta razdelek o fenomenalnih kvalitetah in zavesti z vprašanjem o zavesti v različnih fizikalističnih teorijah.

Zaključek drugega dela knjige se konča s predstavitvijo instrumentalizma in interpretacionalizma, ki pa sta zavrnjena na podlagi ugotovitve, da primeru *Blockhead* napačno pripisujeta prepričanja in želje.

V tretjem delu knjige je pozornost posvečena predvsem ločeni obravnavi problematike mentalnih reprezentacij in mentalne vsebine. Preko diskusije sta soočeni hipotezi o jeziku misli in teorija zemljevidov [*map theory*].

Zadnja se od prejšnje razlikuje po tem, da ne pristaja na trditev, da so mentalne reprezentacije podobne stavkom v glavi. Namesto stavkov teorija zemljevidov temelji na mentalnih reprezentacijah kot zemljevidih v glavi. Zemljevidi se od stavkov razlikujejo v dveh pomembnih lastnostih: so bogati z informacijami in ne vsebujejo reprezentacijskih atomov (nimajo minimuma reprezentacijskih enot). Avtorja trdita, da teorija zemljevidov vsebuje vse lastnosti (sistematičnost, produktivnost ...), ki jih vsebuje jezik misli, po drugi strani pa se teorija zemljevidov uspe izogniti tudi nekaterim težavam, ki zadevajo jezik misli. Očitna težava jezika misli je, da mora biti dopolnjen s teorijo mentalne vsebine. Teorija zemljevidov ima že vgrajeno vsebino mentalnega; vzročne vloge določajo tako tip mentalnega stanja (želja, prepričanje ...) kot tudi mentalno vsebino.

V okviru poglavja o vsebini so predstavljeni različni pogledi in nekateri odgovori na vprašanje o vsebini, ki je tako sporno, da se nekateri celo sprašujejo, kaj problem vsebine sploh je. Avtorja razdelita to sporno področje na dva dela, od katerih prvi je, kako je možno resničnostno ovrednotenje psiholoških stanj (omejita se predvsem na obravnavo prepričanja, da bi se izognila dodatnim zapletom). Ta problem razširita z vprašanjem, kako to, da ima neko prepričanje točno določen propozicionalni objekt, ne pa kakšnega drugega. Drugi del problema je vloga vsebine pri razlaganju vedênja.

Predstavljeni sta dve možni poti do enotne teorije vsebine. Funkcionalistični pristop opredeljuje prepričanja kot zemljevide, po katerih se ravnamo, funkcionalna vloga prepričanja pa določa vsebino. Prva možnost se sklada s teorijo zemljevidov, druga pa s teorijo jezika misli, v kontekstu katere je prepričanje notranja izjava, ki se lahko ali pa ne pojavi v obliki zunanje izjave.

Glavno vprašanje je tisto, ki se postavlja vsem zagovornikom jezika misli in sicer kaj določa semantiko reprezentacijskih atomov mentalnega jezika. Vpeljanih je veliko ugovorov in vprašanj, ki se ponavadi zastavljajo zagovornikom te teorije. Nadalje avtorja dobro pokažeta na napačnost intuitivne privlačnosti sentencializma, knjiga pa nam prav tako nudi dober komentar k psihosemantičnim stališčem, ki so kompatibilni s teorijo jezika misli (informacijske in teleološke teorije).

Manj prostora je posvečenega obrambi in zagovoru teorije zemljevidov. V okviru te je predstavljen funkcionalistični odgovor, ki primerja stanja v glavi (prepričanja) z možnimi stanji sveta. Nadalje je predstavljena vsebina kot niz možnih svetov, sledita pa vprašanji vzročne relevantnosti in interpretacije vsebine. Problem interpretacije je v bistvu problem artikulacije pravil, ki jim sledimo, ko iz vedênja sklepamo na prepričanja in želje. Zdi se, da se vrtimo v krogu, saj ko iz vedenja sklepamo na prepričanja, predpostavljamo nekatere želje, ko pa iz vedenja sklepamo na želje, predpostavljamo nekatera prepričanja.

Čeprav se avtorja odkrito nagibata na stran teorije zemljevidov, pa vseeno objektivno trdita, da je vprašanje mentalnih reprezentacij empirično vprašanje, ki je prepuščeno nevroznanstvenikom. Razmišljanje o vsebini

avtorja zaključita s predstavitvijo argumentov *pro et contra* ozki in široki vsebini.

Pisca zaokrožita svoje delo s kratko diskusijo o psiholoških razlagah, začenjajoč z odgovorom na eliminativizem glede vsebinskih stanj. Poleg tega so rešeni številni problemi, ki ogrožajo ZRF. ZRF so postavljeni trije izzivi: vprašanje trivialnosti, povezanosti ter vprašanje vzročnosti. Odgovori in komentarji k problemom ZRF so sistematično podani.

Velika vrlina tega dela je odkrita obramba teorije ZRF, kjer avtorja ne prikrivata zagat, ki je le-ta izpostavljena. Knjiga *Philosophy of mind and cognition* se dotakne večine osnovnih in pomembnih pogledov na filozofijo duha. Ukvarja se s široko paleto problemov in delo razdelita na štiri dele in štirinajst poglavij. Pristop, ki se ga poslužujeta avtorja, je bralcu prijazen, saj vsako temo obrazložita s svojimi besedami in se izogneta nepreglednemu citiranju, s tem pa dosežeta tudi cilj enotnega stila. Namesto citatov na koncu vsakega poglavja najdemo seznam del, ki se bolj poglobljeno ukvarjajo s temami, ki so bile predstavljene v poglavju. Na koncu je kratka opredelitev pomembnejših pojmov filozofije duha, ki jih avtorja uporabljata. Knjiga s svojimi dobrimi 250 stranmi nudi dober vpogled v različne tematike filozofije duha in je primerno delo za študenta, ki ima nekoliko predznanja o tem tako obsežnem področju.

Literatura

Miščević, N. & Markič, O. (1998). *Fizično in psihično.* Aristej: Šentilj.

Braddon-Mitchell & D., Jackson, F. (1996). *Phylosophy of mind and cognition.* Blackwell Publishers: Cambridge, Massachusetts.